

AZ 1514. ÉVI JOBBÁGYHÁBORÚ OKAI.

A Dósa-féle mozgalom egészében és részleteiben is egyaránt ismeretes történeti esemény. Minderi, még a legjelentéktelenebb adataira is kiterjedő figyelemmel dolgozta fel alig egy évtizede a régi történetíró gárdának egyik jól ismert tagja, Márki Sándor. Azonban az ő félezer oldalas hatalmas könyvét¹ végigolvasva sem kapunk megnyugtató feleletet arra a kérdésre, hogy miért kellett ennek az elementáris mozgalomnak kitörnie. Köztudatunk a Dósa-felkelést jobbáglázadásnak tartja s annak tekintette Márki is. A lázadást, a forradalmat kirobbantó okokat tehát a jobbágyság múltjában kereste s úgy vélte, hogy abban meg is találta. Ezek az okok a jobbágyság sorsát súlyossá tevő törvényhozási intézkedések és földesúri önkénykedések lettek volna, amelyek a tűrhetetlen életüket megunt jobbágyokat a nyílt felkelésbe kergették. Ez a feltevés azonban csak akkor állhatná meg helyét, ha a jobbágyság általános helyzete a lázadást megelőzőleg rosszabb lett volna; mint korábban. Köztudatunk valóban Mátyás, «az igazságos» uralmát hajlandó a jobbágyság nyugodt, békés korának tekinteni, amelyhez viszonyítva rosszabbodott volna halála után gyenge utódja alatt a parasztság sorsa. Kritikai szemmel vizsgálva a Hunyadi- és Jagellókor törvényhozását,² egyáltalán nem mondhatjuk, hogy Mátyás törvényei jobban védelmezték a jobbágyságot, mint az 1490 után hozottak, akik pedig gyakrabban forgatják az oklevéltárakat, azok nagyon jól tudják, hogy a földesúri hatalmaskodások Mátyás idejében épen olyan gyakoriak, mint korábban vagy később. Könnyűszerrel lehetne az oklevelek hosszú sorát összeállítani a XIV. századból épen úgy, mint a legsötétebb Jagelló-korból azokról a hatalmaskodásokról, amelyeket egyes földesurak szomszédjaik jobbágyain elkövettek, amikor elvitték termésüket, lekaszálták rétjeiket, elhajtották lábasjóságukat vagy kocsira rakva faházaikat, saját földjükre telepítették le őket. Sem az általános intézkedések, sem az egyes esetek nem támogatják tehát a közkeletű felfogást.

Egyetlen példa, úgy hiszem, elegendő annak illusztrálására, hogy a jobbágyság sorsa a XIV. és XV. században egyforma volt, amelyen nem változtattak sem különleges kedvezések, sem pedig elnyomások. 1432-ben a pálosrend főnöke meglátogatta a Kőrös megyében fekvő strezai kolostort, is, ahol a vizitáció alkalmával a jobbágyok arra kérték, engedje meg, hogy ezentúl a hétnek ne öt napján kelljen az «úr dolgát» végezniök, amint az Szlavóniában szokásos, mert így nekik saját munkájukra csak az egyetlenegy pénteki nap marad, hanem csak négy napon keresztül. A rendfőnök ekkor megtárgyalván a kérelmet a nagykáptalanban, annak hozzájárulásával elengedte a jobbágyoknak a szombati napot, hogy így a hét két napján végezhesék saját munkájukat; erre a nagy engedményre pedig az indította, hogy látta a jobbágyok szegénységét, a falak felépítésénél tanúsított

¹ Dósa György. Budapest. 1913.

² V. ö. Dékány István igen sikerült magyarázatát az 1504. évi 18. t.-c.-ről: A történettudomány módszertana. Budapest. 1925. 33. 1.

szorgalmukat és — mint igazi középkori naivsággal mondja — azzal a céllal is tette, hogy a hét négy napján azután korábban jöjjenek és jobb kedvvel dolgozzanak a kolostor számára. Erről a könnyítésről a rendfőnök külön oklevelet állított ki, amelybe feljegyeztette azon szolgálmányoknak hosszú sorát is, amelyeket a kolostori jobbágyoknak *régi időtől fogva* teljesíteniük kellett. Eszerint kötelesek voltak a kolostor minden mezei munkáját, szántást, vetést, aratást, kaszálást, behordást, cséplést, nemkülönbén a szőlőkben is minden teendőt elvégezni, a kolostornak jutott alamizsnát pedig beszállítani. Szent György- és Szent Mihály-napkor minden ház fizet 40—40 dénárt, kaszáláskor ad a kolostornak egy csirkét, egy kenyeret s egy dénárt; évente 2—2 nagy csöbör búzát, télibúzát és zabot; karácsonykor három kenyeret és egy kappant, disznóöléskor egy sonkát; húsvétkor három kenyeret, tizenkét tojást vagy egy sajtot; nagyboldogasszonykor három kenyeret, egy csirkét; a sertések, kecskék, bárányok után ismét tizedet s a szőlők után 2—2 köböl bort. Ezek voltak a terhek, de csak általánosságban, mert a rendfőnök és a vikárius szokásos évi látogatásai alkalmával ezek részére is kellett a jobbágyoknak különféle ajándékokat beszo­lgáltatniuk. A kötelezettségekkel szemben a jobbágyok kiváltságai is felsoroltatnak, nevezetesen, hogy nagyon hideg időben a négy napon sem kényszeríthetők az «úr munkájára», hanem enyhébb időben pótolhatják az elmulasztott napokat s hogy szabadon elköltözhetnek bárhová, ha minden kötelezettségüknek eleget tettek, a terragiumot lefizették, amikor házukat is eladhatják; hasonlóképpen bárki engedélyt kaphat a priortól, hogy a felsorolt feltételek mellett a kolostor birtokán letelepedhessék.¹

A szabadköltözésnek ez a kölcsönös biztosítása azt mutatja, hogy a jobbágyságnak nagy területen hasonló sorsának kellett lennie, mert különben a kolostort jobbágyai mind elhagyták volna. Súlyosak voltak a jobbágyok terhei, a mai kor felfogása szerint alig elviselhetők. Eltekintve a sok terményszolgálmanytól, a hét négy napján keresztül a földesúrnak állandóan teljesített robot alig-alig biztosított a jobbágyságnak a rabszolgaénál jobb sorsot. A középkor felfogása azonban ezt természetesnek találta s azon nem ütközött meg. Ehhez a sorshoz, ehhez az életnívóhoz képest a jobbágyság helyzete a Jagelló-korban, 1514-ig, nem rosszabbodott, mert — mondhatjuk — nem is rosszabbodhatott. A jobbágyság sorsa 1432-ben azonban *rég­ről fogva* ilyen volt s ilyen is maradt. Alig képzelhető el ezek után, hogy ez a jobbágyság, amely generációkon keresztül ebben a sorsban élt, amely ebbe a félrabszolga-életbe beleszületett, 1514-ben hirtelen elviselhetetlennek találja terheit s fellázad.

A felkelés kitörésének magyarázatát nem a jobbágyság, hanem a, polgárság múltjában találhatjuk meg.

Általánosan ismeretes, hogy Árpád-házi királyaink már a XIII. században adományoztak egyes telepeknek városi privilégiumot s így biztosították azok szabad fejlődését. Ezek a kiváltságlevelek mintegy hivatva voltak a későbbi jobbágyság és a nemesség között egy közbelső réteget teremteni. Azt természetesen nem érhették el, hogy a privilégiumokkal felruházott helységek lakóit polgársággá tegyék — a polgárság kialakulásá-

¹ Országos Levéltár. Dl. 34,780.

ban ugyanis más tényezők játszottak közre — az az eredményük azonban megvolt, hogy a nem-nemes rétegek egy részének, mondjuk, értékesebb elemeinek felemelkedését előmozdították. Az Árpádok utódjai az egész középkoron át folytatták azt a társadalmi és pénzügyi politikát, amely a városi kiváltságlevelek bőkezű adományozásában jutott kifejezésre s példájukat követték a hatalmas egyházi és világi földesurak is, úgy hogy a XV-század második felében mintegy 800 telepet neveztek már Magyarország városnak. Történetírásunk ugyan minden városi kiváltságlevelet nyert helységet városnak s lakosságát polgárságnak tekinti, ez azonban tarthatatlan álláspont, ha meggondoljuk, hogy ugyanakkor, a középkorban, a hasonlíthatatlanul gazdagabb, hatalmasabb Németországban mindössze ezer város volt. A magyarországi «városoknak» tehát csak egy kis töredéke lehetett igazi város, nagy többsége pedig átmenetet képezett a jobbágyság és a polgárság között. Ez a két társadalmi réteg tehát nincs még határozottan szétválva, közöttük a határvonalak elmosódtak, összefolyók.

A szétválasztást nem tudta elérni Nagy Lajos híres 1351-iki törvénye sem, noha ez olyan intézkedéseket léptetett életbe és erősített meg, amelyek ezt a hatást elérhették volna. Ez a törvény ugyanis (6. cikk) elrendeli, hogy minden királyi és királynői szabad községben, továbbá udvarnoki községben lakó szántóvető és szőlős jobbágy — kivéve a fallal körülvelt városokat — fizessen minden terményéből az egyháznak járó tizeden kívül a királynak és királynőnek, mint földesurainak kilencedet s ugyanezt követeljék meg a főpapok és nemesek is saját jobbágyaiktól. A jobbágyság eddig is teljesített szolgálatokat pénzben és terményben, ez azonban, úgy látszik, kevesebb volt a termés tizedrészénél. Legalább a nagyváradai káptalan egyik kanonokja, aki még Nagy Lajos életében összeírta a káptalan statútumait, azt mondja, hogy a király a kilencedre vonatkozó rendelkezéseit valószínűleg vissza fogja majd vonni, mert a nép régi szolgálmányai már nem növelhetők «Isten sérelme nélkül».¹ Ez a remény nem ment teljesedésbe s később már maga a káptalan is beszédre és megkövetelte jobbágyaitól a kilencedet, épen mint bármely más földesúr. Az 1351-iki törvény azzal a rendelkezésével, hogy a kilencedfizetés alól csupán csak a fallal körülvelt, tehát a nagyobb és gazdagabb városokat vette ki s így a többi, esetleg városi privilégiummal is rendelkező kisebb községet a közönséges jobbágyfalvakkal egy elbírálás alá vonta, előmozdíthatta volna, hogy a nagyobb városok teljesen külön váljanak, lakosságuk pedig külön renddé, polgársággá tömörüljön. Ez azonban nem következett be. Egyrészt nem éreztették még hatásukat a polgárság kifejlődését lehetővé tevő tényezők, másrészt pedig maga az uralkodó, Nagy Lajos s valamennyi utódja hatálytalanította a törvényt, paralizálta annak bekövetkezhető hatását a városi privilégiumok osztogatásával. Ezek a kiváltságlevelek nagyon változatosak; némelyik több, a másik kevesebb anyagi és erkölcsi előnyt, függetlenséget biztosít az illető helység lakosainak. A lényeg azonban mindegyiknél ugyanaz: kedvezőbb anyagi helyzetet biztosít az új «város» lakóinak, mint a többi falu jobbágyának s ez a kedvezés elsősorban abban nyilvánul

¹ Bunyitay V.: A váradi káptalan legrégebb statútumai. Nagyvárad. 1886. 49. skk. 1.

meg, hogy a «város» lakói nem kilencedet fizetnek, hanem pénz-tettermény-szolgáltatásaik, függetlenül termésüktől és jövedelmüktől, egy összegben állapítatnak meg. Ez a megoldás nyilvánvalóan nagyon kedvező az illető helység lakosaira, mert az egyszersmindenkorra megállapított évi földesúri adók a következő generáció idején már több lakos között oszlottak meg s így az egyes lakókra eső teher csökkenhetett, amiről a jobbágyság kilencdedénél szó sem lehetett.

Ennek a fejlődésnek tipikus példáját szemlélhetjük Munkács esetében. A XIV. században egyszerű jobbágyfalu s csak 1427-ben nyer vásárlást Zsigmond királytól. 1445-ben lakosai kieszközlék Hunyadi János kormányzótól, hogy mentesek legyenek a Beregszászból a munkácsi várba való fuvarozástól, hasonlóképpen a földesúri официálisok bíraskodásától és önkényétől, a következő évben pedig újabb privilégiumot szereznek, amelyben a kormányzó már azt biztosítja nekik, hogy ne, miként eddig, kilencedet fizessenek, hanem ehelyett évenként csak ötven köböl búzát s ugyanannyi zabot, a sertések után pedig csak tizenötödöt adjanak.¹ Ugyanilyen mértékben volt kedvező a többi «városra» is a különböző kiváltságlevelek megszerzése.

Ezeknek a privilégiumoknak az osztogatásánál a királyt természetesen éppen olyan kevésbé vezetik altruisztikus szempontok, mint a nagybirtokos egyházi és világi főurakat. A kiváltságleveleket nem ingyen adják, hanem azokat az egyes telepek lakói kieszközlék tőlük. Egyes helységek ugyanis kiemelkednek földrajzi helyzetüknél fogva a környező jobbágyfalvak közül, vásáros helyek lesznek s így egy bizonyos anyagi pluszt tudnak maguknak biztosítani. Ennek az előnynek a birtokában időnként nagyobb áldozatot is tudnak hozni uruknak, aki ezért viszonzásképpen könnyít terheiken. A vásár jog elnyerése lehetővé teszi néhány iparos és kereskedő megélhetését is s ezzel már a «város» olyan új gazdasági forráshoz jut, amellyel a többi jobbágyfalu egyáltalán nem rendelkezik. A jobbágyfalvak tehát állandóan ugyanazon a színvonalon maradnak, az egyre és fokozatosan növekedő ipar és kereskedelem viszont az új «városokat» egyre feljebb emeli. A földesúrnak szintén előnyös, ha gazdag városai vannak s azok a szomszédos birtokosok jobbágyainak az árucseréjét közvetítve, az ő hatalmának és gazdagságának emeléséhez is hozzájárulnak; ezért pártolja is a nagyobb telepeket, a «városokat.»

Annak a ténynek tehát, hogy a XV. század végén Magyarországon mintegy 800 város joggal dicsekvő telepet találunk, az a jelentősége, hogy a jobbágyság értékesebb eleme ki tudott válni a jobbágyfalvak ezreinek tömegéből és saját erejéből fel tudott emelkedni egy bizonyos magaslatra. Ez a magaslat még egyáltalán nem a nyugati polgárság színvonala. A nyolcszáz «város» közül csak nagyon kevés városi jellegű. Kétségtelen, hogy a városi privilégiumok könnyű elnyerhetése, az a körülmény, hogy királyaink oly bőkezűen osztogatták azokat, hátráltatta a *polgárságnak* önálló renddé váló szerveződését. Jogilag sokáig nem volt különbség egy jelentéktelen kis telep és nagy város között: pergamenen mindkettőnek azonos jogai voltak. A sok száz jogi értelemben vett város feltűnése csak ballaszt lehetett

¹ Lehoczky T.: Munkács város új monográfiája. Munkács. 1907. 8. 1.

azoknak a helységeknek a lakosságán, amelyek nyugateurópai értelemben is városoknak tekinthetők. Nagyon helytelen tehát Zsigmond királyt úgy ünnepelnünk, mint a polgárság pártfogóját. Ő ezt a jóhíret annak köszönheti, hogy a városi kiváltságokat szerfölött könnyen lehetett tőle megszerezni. Végtelenül jellemző, hogy például a kis hevesmegyei Pásztó falunak az ország legnagyobb városa, Buda kiváltságait adományozza.¹ Ezt a ténykedését semmiképen sem nevezhetjük városszétválásnak. Pásztó ugyanis nagy privilégiumával semmit sem tud elkezdni, jelentéktelen hely marad, mert hiányzanak nála a reális városfejlesztő tényezők, ellenben Budára nézve sülyedést kellett jelentenie, ha ilyen kis telepekkel — habár csak jogilag — egy színvonalra kerül.

Az éremnek tehát két oldala volt. A XV. század közepén nincs ugyan még külön polgárságunk, viszont a jobbágyság értékeesebb része sincs elzárva, hanem szabadon fejlődhet és fejleszthet ki egy félig polgári, félig jobbággyi réteget.

A XV. század második felében a városi kiváltságokkal felruházott telepek közül már csak kevés van az uralkodó kezén, legnagyobb részük magánföldesúr hatalma alá került. Hunyadi Mátyás a régi királyi birtokok nagy részét egyesíti ugyan, azonban csak mint családi vagyont, amelynek tehát nem mint király, hanem mint magánbirtokos a földesura. Halála után széthull ez a hatalmas birtokkomplexum s ekkor számos régi királyi «város» magánföldesúr kezébe kerül.

Ekkor, Mátyás halála után következik be a sorsdöntő fordulat a polgárság életében is. Az 1492-iki országgyűlés pársoros törvényben kimondja, hogy a király és a királyné köteles minden jobbággyától, bármi néven nevezendő nagyobb vagy kisebb községben lakjanak is — kivéve a fallal körülvett városokat — természetük kilencedét beszédni, épen úgy a főurak és nemesek is saját jobbággyaiktól. (47. cikk.) A törvény meghozatalánál közrejátszott egyéni indokokat nem ismerjük. Az azonban bizonyos, hogy nem a köznemesség hozta, mert annak nem voltak városai, hanem csak a nagybirtokos oligarchák érdekében készülhetett. A törvénycikk óriási jelentősége az előzmények után kétségtelen. Azt jelenti, hogy a városi kiváltsággal felruházott telepek százai elveszítik eddig élvezett anyagi előnyeiket, mert most már nekik is úgy kell fizetniök a kilencedet, mint bármely más jobbággyanak. Ez az intézkedés tehát visszasülyesztette őket a jobbággyaságba. Ugyanakkor azonban a fallal körülvett városok mentesek maradnak a kilenced alól s ezzel sorsuk elkülönül a jobbággyaság, illetőleg az említett kis városok sorsától. A tulajdonképeni városok korántsem az oligarchák szerényiségének, politikai belátásának köszönhetik, hogy mentek maradnak a sülyedéstől, hanem egyesegyedül anyagi erejüknek és az országgyűlésen megjelenő követeiknek. Az oligarchák megmutatták, hogy őket sem kímélnék; a nagylucsei Dóczy-család, ez a tipikus Mátyás-kreatúra, amely alig pár éve emelkedett csak fel a porból mindent elkövetett, hogy a hét ú. n. alsómagyarországi bányavárost földesúri hatalma alá hajtssa, lakóikat jobbággyaivá tegye, úgy hogy a bányavárosok csak minden erejük megfeszítésével tudtak a jobbággyorsortól megszabadulni.

¹ Békefi R.: A pásztói apátság története. Budapest. 1898. 291. 1.

A gyenge, védtelen szabadalmas kis városokkal azonban nem volt nehéz elbánni. Ez a törvény ugyanis végre is hajtott. A véletlen fenntartotta számunkra Ulászló királynak egy parancsát, amelyet 1492. július 29-én Cegléd város hatóságához és lakóihoz intézett. Ennek a tipikus alföldi nagy falu-városnak az óbudai apácák voltak a földesurai s az új törvény alapján ezek most a ceglédiektől a kilenced megfizetését követelhették. A ceglédiek ezt megtagadhatták, mert Ulászló rendelete, amelyet az apácák kérelmére bocsátott ki, szigorú parancs, hogy engedelmeskedjenek földesuraik s azok официálisai parancsainak s tegyenek eleget vonakodás nélkül a census, taxa és *kilenced* fizetésére vonatkozó kötelezettségeiknek.¹

Az 1492-iki törvény a Jagelló-kor minden téren megnyilvánuló züllesztésének csak egyik szimptomája; bizonyítéka az önző, haszonleső, semmi erkölcsi törvénnyel nem törődő oligarchák mentalitásának. A törvény végrehajtása pedig a jobbágyság és polgárság között álló nagyszámú és értékes réteget lesülyesztésével természetszerűleg elégedetlenné tette, forradalmosította. Ez a réteg 1514-ben még nem felejtette el, hogy nem is olyan régen jobb dolga volt neki s jól emlékezett arra, hogy pusztulását kiknek köszönheti. Arra képtelen volt, hogy nagyobb politikai akciót vigyen keresztül, csak bosszúvágyának kielégítéséről lehetett szó. Amikor Dósa, ez a koldusszegény kismemes, megtagadja a keresztes jelvény levételét, ez az a réteg, amely benne látja bosszúálló vezérét.

Természetes tehát az is, hogy a fallal körülvelt városok, a bánya- és a későbbi szab. kir. városok, amelyek 1492-ben mentesek maradtak a kilenced fizetése alól, távortartják magukat a mozgalomtól, abban semmi részt sem vesznek. Bezárják kapuikat és a forradalom tüzengerében magános szigetek maradnak. Viszont a lesülyedt szabadalmas városok lakói, főleg a Nagyalföldön és a Tiszántúl, ott, hol tőzsgyökeres magyar lakosság élt, mint egy ember csatlakoznak Dósához. Mai alföldi falu-városaink ősei már akkor is népes, nagykiterjedésű helységek voltak. Lakosaik között sok volt az iparos, kik — mint említettük — a hetivásárokon maguk árulták a környékbeli falvak jobbágyságainak készítményeiket. Pl. egy oklevélben, amely több ceglédi lakosnak a nevét tartotta fenn, a sok Árpás, Búzás, Méhes nevűn kívül ilyen nevű embereket is találunk: Fazekas, Ács, Kovács, Szabó, Mészáros, Haláros, Thegzes, Borbély, Varga, Timár, Takács, amely nevek ebben a korban — 1510-ből datálódik az oklevél² — az illetők foglalkozását jelentik. Márki könyvéből látjuk — s most már megérthetjük e jelenség okát — hogy Dósa hadainak zöme ezekből az alföldi faluvárosokból került ki. Bár csak hozzávetőlegesek lehetnek a könyvében közölt számszerű adatok, ezek mégis eléggé illusztrálják azt a lelkesedést és elszántságot, amellyel a lesülyedt városok a kurucvezérhez csatlakoztak. Így azt olvassuk, hogy Cegléden 2000, Mezőtúron 800, Békésen 2000 ember állott be seregébe.³ Azt is tudjuk, hogy Dévaványa, Nagylak, Sólmos, Lippa, Nyírbátor, majd Biharban Keresszeg, Kölesér — mind megannyi kivált-ságolt város — lakói vonakodás nélkül, önként és szívesen fogtak fegyvert.

¹ Országos Levéltár. Dl. 19,868.

² U. o. Dl. 21,991.

³ Márki i. m. 149, 203, 204. 1.

Kettős érv is szól amellett, hogy ezek a városok mint zárt tömeg csatlakoztak Dósához. Az egyik a lázadás leverése után hozott azon törvénycikk (1514: 39. t.-c), amely megparancsolja, hogy a felbujtókat és a parasztvezéreket a megyei hatóságok végezzék ki s amely cikk szükségesnek találja, hogy külön intézkedjék arról, mi történjék ott, ahol a bírák és az esküdtek, tehát a városok vezetői maguk voltak a vezérek. A másik érv pedig az a közismert tény, hogy a lázadók kapitányai között mindenütt ott találjuk papjaikat is; pl. a dévaványaiakat papjuk, Ambrus vezeti, a ceglédi plébános pedig Dósa alvezére lett. Márki névszerint is felsorol könyvében sok plébánost, akiről pozitív adatok mondják, hogy a jobbágyokat vezették. Nem állíthatjuk, hogy egészen műveletlen emberek voltak: az említett Ambrus pap is pl. a krakkói egyetemen tanult. A nép körében, azzal együtt élve, látniok és érezniök kellett annak lesúlyedését s nem kellett különösen heves vérmérsékletűeknek lenniök, hogy igazságtalannak találva a sors változását, híveiknek vezéreik ne legyenek uraik elleni harcaikban. Az alföldi nagy falu-városok tehát papjaik és legértelmesebb embereik — a bíró és esküdtek — vezetése alatt támadnak a vidéki nemesi kúriákra s az oligarchák váraira. Ők képviselik a deréksereget, a mozgalom magját, amelyhez a kisebb falvak lakosai, a szétszórtan élő, a szolgaságba már beleszületett jobbágyok csak hozzásodrónak.

A lázadás csak a szenvedélyek elementáris kitörése volt s így már eleve magában hordta a politikai sikertelenség csiráját. Leveretése után nem következhetett a belátás, hanem csak a győztesek bosszúja. Ismeretes az 1514-iki törvénykönyvnek az a rendelkezése, amely a jobbágyságot megfosztotta a szabadköltözés jogától s ezzel valóban rendkívül súlyossá tette az egész parasztság helyzetét. Ennek a dekrétumnak nem kevésbé fontos az a pontja sem,¹ amely így szól: A jászok és kunok s a király többi jobbágyai, *bárhoz is lakjanak* — kivéve a szabad és fallal körülvett városokat — ezentúl *az ország egyéb jobbágyságai és parasztjai módjára* kötelesek censzt fizetni, ajándékokat és kilencedet adni, továbbá *a szolgálatokat is teljesíteni*. A városok polgáraival tehát ismét szembe vannak állítva a bárhol, azaz a korábbi szabadalmas városokban lakók. Csakhogy amíg ezek 1492-ben csak a kilenced beszolgáltatására kényszerítették, most már kötelesek voltak minden más szolgálatot, robotot is végezni. Miután pedig 1492-ig is csak a robottól való mentesség különböztette meg őket a jobbágyságtól, kiváltságaik romjainak elvesztése sorsukat most már teljesen azonossá tette a jobbágyságéval, még ha a törvény ezt félreérthetetlen szavakkal nem is hangsúlyozta volna. Most már végleg beletartoznak a jobbágyságba, úgy hogy a szabadköltözés jogától ezzel együtt ők is megfosztatnak. Az ő lesúlyedésükkel, annak árán viszont megalakul a polgárság, amelynek külön rendisége most már szembetűnő, a jobbágyságtól éles határokkal elválasztott lesz, épen a közbenső réteg végleges lehanyaglásával.

A török hódításnak és a nyomában járó rettenetes vérvesztésnek kellett jönnie, hogy a társadalom fejlődése ismét visszatérjen normális medrébe. A munkáskéz hiánya rákényszeríti a nagybirtokos főurat, hogy visszaadják a jobbágyoknak a szabadköltözés jogát s újból különböző ked-

¹ 29. t.-c.

vezmények nyújtásával igyekezzenek egyes nagyobb telepeik feltörekvő népességének megerősödését, fejlődését lehetővé tenni. Ismét szokásos lesz az olyan kiváltságlevelek kibocsátása, amelyek a népesebb, gazdagabb községek lakosaira a kilencednél kevesebb terhet rónak. Ilyen módon lehetőségessé válik, hogy a jobbagyság energiája ne benujjon meg, hanem kialakuljon a nagyobb mezővárosok azon tömege, amelyből egyesek ismét tovább emelkedhetnek a szab. kir. városok közé; azok tudniillik, amelyeknek a városfejlesztő tényezők segítségükre jöttek. Épen ez a körülmény, hogy a XVI. század közepétől a rendiség végéig tartó fejlődés folytatása a középkorban megindulónak, bizonyítja azt is, hogy a normálisnak nevezhető fejlődést megszakító erőszak, a Jagelló-kor általános züllése és kíméletlen önzése önmagában is nemzetsorvasztó volt.

Mályusz Elemér.